

Alojz Kraigher:

Martin Klobasa.

V zimski noči so drčale sani po snežni cesti. V širokem stožcu luči, ki jo je izžarevala voznikova svetiljka, so se dvigala in so padala, valujoče kakor čoln na morju, okrogla zadnja bedra obeh kobil. Obrisi širokih hrbtov in uprege, poskakujočih komatov in suvajočih glav so se izgubljali v sopari, ki se je vzdigovala iz penečih se živali. Kraguljčki so zvončkali, da je bilo komaj čuti topot kopit in škripanje sani.

Na nebu so žarele zvezde. V motni belini je bežalo sneženo polje in se je izgubljal v sencah gozdov in brd in gričev.

Kobili sta se vzpenjali po zadnjem klancu proti trgu. Voznik je priganjal in švrkal z bičem.

«Hii, fuksa, — po zdravje voziš, ne po smrt! — Ee, prama, — nikar se ne obešaj nanjo, ko se nam mudi!» — se je jezil izpod sršečih brkov, pokritih z ivjem, in dvignil luč, da bi pregledal cesto pred seboj.

Kobili sta močneje suvali z gobci in se prestopali hitreje, sopihajoč navzgor in tu in tam zdrsavajoč s kopiti po spolzki cesti.

Na razpotju je krenil voznik na stransko pot in ustavil pred pritlično, precej gosposko hišo, ki se je zmrznjeno stiskala pod nekoliko prenizko streho. Vrgel je plahto preko konjskih hrbtov, posvetil z lučjo k vratom in pritisnil na gumb električnega zvonca.

Tenko in drdrajoče je zazvenelo iz hiše, prestrašeno odmevajoč po veži in vzbujajoč tesnobo, ko da kliče nekdo na pomoč. Voznik se je ozrl po oknih in čakal, da se kdo prikaže. Pogled se mu je za trenutek ustavil na stekleni črni deski, s katere so nerazločno poblisketavale zlate črke zdravnikovega napisa.

Zavesa je zdrknila kvišku, okno je zaropotalo in se napol odprlo. Ženska glava, zavita v ruto, se je prikazala:

«Kdo je? Kaj želite?»

«Klobasa! Andrej Klobasa izpod Graščine! Brat Martin je bolan. Saj ga gospod poznajo; mnogokrat jih je že k bolnikom vozil. Zdaj pa potrebuje sam zdravnika. Pljučnica bo ali kaj! Pokličite gospoda, s sanmi sem tu!»

«Tako j pokličem! Le počakajte nekoliko!»

«Prosim! Lahko noč, gospa! Nič ne zamerite, da sem budil iz spanja!»

«Tega smo že vajeni! Lahko noč!»

Andrej Klobasa se je vrnil h konjema in si posvetil okoli njiju, da bi pogledal, če je uprega v redu. Fuksi je segel v gobec in ji popravil uzdo; pramo je potrepal po zatilju in ji nategnil jermen pri zaslonkah. Pogovoril se je z obema polglasno mrmrajoč in se počasi vrnil k vozu, popravil sedež za zdravnika in čakal nanj...

Skoraj nato sta se vozila z zdravnikom po klancu doli v mrzlo noč.

Voznik je sedel nekoliko okornejše nego prej — morda zaradi majčkene zadrege pred gospodom poleg sebe. V levici je držal svetiljko, ki mu je tolkla ob koleno, da je steklo šklempetaló in je plamen omahoval. Oblečen je bil navidezno precej lahko, samo orokavičen je bil s kožuhovino; a zdelo se je, da ne čuti mraza.

Zdravnik se je stiskal v kožuh, da mu je bilo videti izpod kučme in iz visokega ovratnika komaj oči in nos. Njegov pogled je strmел v svetiljko, naočniki so mu pobjiskavali v utripajočih žarkih. Bil je srednjih let in nekoliko slaboten, obrita lica so mu bila za spoznanje upala.

Če ga Martin Klobasa kliče in ponoči kliče, bo že sila. Martin je bil varčljiv in skop. Čeprav je bil precej nadložen in kašljav, ni hotel nikdar slišati, da bi bil bolan in da bi potreboval zdravnika. Vozil ga je mnogokrat k bolnikom v vasi, da je kaj zaslužil z vožnjo. Izpraševal je včasih po domačih sredstvih za otroke, za prehlad, za maternico in za to in ono, a vedno je zelo previdno pazil, da bi ne zašel s pogovorom predaleč. Z ogorčenjem je zavračal sumnjo, da bi bil zdravnika morebiti sam potreben — za svoje ali zase. Enkrat samkrat mu je pripeljal ženo; a poznala se mu je nejevolja. Zamahoval je z roko in trmasto ponavljal: — Saj ji ni nič! Premalo jé, premalo spi; a dela so zmerom polne roke — kajpada — kakor pri meni in pri vseh na kmetih! Bog pomagaj, delati je treba! — Saj imaš prav! — je rekla žena; a človek se nazadnje zdela in zbolil! Še ti boš zbolel — če že nisi! — Martin pa se je zakrohotal, kakor da je slišal nagajiv dovtip. — A zdaj ga je menda res prijelo...

Sani so zavile z glavne ceste na stransko pot. Zdaj jih je vrgla trda zvišenina kvišku, da je zahreščalo v deskah; zdaj so se podrsale s trebuhom po robu odmetanega snega, ki je ležal ob obeh straneh pretesnega kolovoza. Kraguljčki so zvenčali — kričeče in ščemeče; kobili sta pohrzavali in otepali z glavama; iz nozdrvi so se jima vzdigale meglice in ivje se jima je belilo na gosti in dolgi zimski dlaki.

Andrej Klobasa je nategnil vajeti in se ozrl k zdravniku:

«Tri dni je Martin že bolan, pa ni dovolil, da bi šel po vas!»

«Aha...»

«Saj ni nič! — je godrnjal. — Nekoliko prehlajen sem; bo že boljše! A kuhala ga je vročina in kašljal je. Bilo je poznati, da trpi. Danes pa mu je postalo hujše. Zbada ga pod srcem in sapo mu zapira...»

«Hm...»

«Pa se je prestrašil: — Če ne bo vseeno pljučnica! — In zdaj kar sčakati ne more, da bi vas pripeljal!»

Andrej je švrknil z bičem in popravil zdravniku odejo na kolena.

«Ne — umreti pa še ne! Nikakor ne! Strašno se boji umreti! — Popoldne sem bil pri njem. Takrat se je že začel nekoliko bati, da bo bolezen morda resnejša nego si je domišljeval; a dovoliti ni hotel, da bi šel po vas. — Zdaj pa... Trdno sem spal in — vrag vedi — težko sanjal... Bilo je že po polnoči, ko sem se zbudil — poten in ves prestrašen. Saj ne vem, če daste kaj na sanje... Sanjal sem, da je Martin umrl. In ko smo ga položili v krsto in ko sem segel po pokrov, da ga zabijem — se je mrlič naenkrat zganil in pogledal s svojimi mrtvimi očmi — in strašna groza je bila v njih... In začel se je upirati in otepati in brcati — in kričal je: — Nikar! Nikar! Saj je premajhna! Saj je pretesna! Za božjo voljo, Andrej, nikar! Nikar! — Tlačil sem ga v krsto in pritiskal nanj pokrov — on pa se je upiral s komolci ob stranice in z glavo in z nogami ob končnice, da je hreščalo v deskah... in smo se bali, da raztrešči krsto... Od neznane groze mi je butalo srce in v glavi sem bil čisto zmešan...»

«To so bile hude sanje!»

«Hude sanje, gospod zdravnik! Bog nas obvaruj vsega zlega! — Ko sem se zbudil in je strah še trepetal po meni — je ne nadoma zaropotalo po hišnih durih. Prišli so me klicat, da bi napregel in šel po vas. — Ne vem, če daste kaj na sanje...»

Zdravnik je zamišljeno gledal v noč:

«Morda pa ne bo tako hudo!»

«Bog ve, človek nič ne ve! — Za življenje bo še vse bolj skop nego je bil za stvar!»

Pa se zdrzne in švrkne z bičem.

«Hii, fuksa! Hii, prama! Zdravje vozita, ne smrt!»

Kobili sta se vzpeli s sanmi na zadnji klanček. Zdrčalo je navzdol po grapasti cesti, da je butalo in suvalo. Luč je zablestela iz teme. Voznik je krenil skozi odprto lesno dvorišče.

Na majhnem gričku je stala nizka, stara hiša; tikoma poleg nje pa se je vzdigalo veliko in mogočno gospodarsko poslopje.

Celo v temi se je razločilo, da so zidovi novi in da je streha še svežerdeča.

Andrej Klobasa je zapeljal pod širok napušč pred hlevi in ustavil konja...

V nizki sobi z majhnimi okenci in z zakajenim lesenim stropom je vladal polmrak, ki ga je medlo razsvetljevala sajasta svetiljka, viseča nad hrastovo mizo v kotu. Lončena krušna peč z zapečkom in nadpečkom in s klopjo okrog podnožja, otroška postelja in zakonska postelja, klopi za mizo in par stolov pred njo, nekaj pobožnih slik po stenah in razpelo v kotu, pred katerim je brlela večna lučka — to je bilo vse premično in bogastvo v sobi.

Tesni prostor je bil skoro natlačen z obiskovalci. Nekateri so zdravnika obstopili in pozdravljali. Zlasti sladko se mu je nasmihaval sosed Barba, bolnikove žene svakinja, ki je gospodinjala na rojstnem domu Šipkovih in ki si je domišljevala, da ji je nekdanje v težki bolezni zdravnikova pomoč življenje rešila.

Zdravnik je snel orošene naočnike in jih obrisal, da se je mogel sploh razgledati po sobi. Sleknil je kožuh in sezul visoke vrhnje škornje iz klobučevine. Potem je stopil k peči in pritisnil roki k lončnim kahljam, da bi si ogrel premrle prste. Bil je v zadregi — kakor vedno, kadar je prišel k bolniku, posebno če je bilo več ljudi navzočih. Sosed Barba se je hotel šegavo otresti:

«Ali sem vam takrat jaz pomagal, Barba? Po navadi je drugače: — Če je bolnik umrl, je kriv zdravnik; če je ozdravel, mu je pomagala narava! Ali ni tako?»

«Ne, ne, gospod zdravnik! Le še zdaj Martinu pomagajte kot ste takrat meni!»

Bolnik je ležal v postelji in se s hrepenečimi očmi oziral za zdravnikom. Ta se mu je približal:

«Dober večer, gospod Klobasa — ali prav za prav dobro jutro, saj bo že skoraj jutro!»

«Bog daj, da bi že prišlo jutro, gospod zdravnik — in da bi že prestal to noč — če bom še dočakal dneva!»

«Zakaj pa že tako zelo obupani, gospod Klobasa?»

«Zbada me, da mi zapira sapo, gospod zdravnik!...»

«Potrpi, Martin!» — Barba je stopila k vzglavju in mu položila roko na čelo. «Gospod zdravnik so ti prinesli dobro jutro — tudi za tvojo bolezen dobro jutro! Zdaj bo zbežala pred zdravnikom kakor noč pred solncem!»

«Ali bo res kaj pomoči, gospod zdravnik?» — Bolnikov obraz je bil jokavo skremžen in njegov vprašujoči pogled je bil krčevito

uprt v zdravnika, kakor da bi hotel brati iz oči, ali mu je odločeno ozdravljenje ali mu je že smrt zapisana. Njegova desnica je planila izpod odeje in stisnila zdravnikovo roko: — «Rešite me, gospod zdravnik! ^{Klobasa!} Vse bom plačal! Vse bom dal! Le zdravje mi vrnite!»

Barba mu je potisnila desnico pod odejo:

«Zaupaj, Martin! Zato so tu, da ti pomagajo!»

«Pogum, gospod Klobasa! Na prvi pogled ni videti, da bi bilo že tako nevarno!» — Zdravnik se je pripravil, da ga preišče.

«Ali me boste preiskali? Franca! Kje si, Franca?»

Njegova žena je spravila ljudi iz sobe; zaprla je vrata, snela svetiljko s stropa in pristopila k postelji, da posveti.

Martin Klobasa je bil koščen in mršav mož. Oči so mu ležale v globokih, temnih jamah. Jaremnice so mu štrlele iznad udrtih lic in koža se je svetlikala na njih; pa je bilo videti, ko da se razpenja dvoje voščenih jarmov od oči do ušes. Lase je imel ostrižene, še skoraj črne; bolj sivkasto je bilo že strnišče na licu in krog ust. Nos mu je bil žolt in šiljast; spodnja čeljust nekoliko naprej potisnjena. Ustnice so bile brez oblike, okorne, debele in mesnate; kožica na njih je bila kakor usnje. Ko je bil zdrav, so mu ležale bele pene slin na ustnicah; zdaj so mu bile izsušene in razpokane, da so zijali črni jarki z njih. Pri govorjenju so ga bolele, da si jih je ščitil z roko in da si jih je komaj upal premikati. Zobje so mu bili močni in rjavi, jezik velik, suh in črn.

Njegova žena mu je bila precej podobna. Bila je mršava in koščena kakor on; imela je udrta lica in štrleče jaremnice; a ustnice so ji bile tenke in čeljusti škrbaste.

Zdravnik je končal preiskovanje in spravil svoje orodje v žep. Sédel je na stol, ki mu ga je prinesla Barba, prijel bolnika za žilo in se zamislil.

Martin je utrujen ležal. Obraz se mu je kremžil od bolečin in dihanje mu je bilo naglo. Svoj vprašujoči pogled je uprl v zdravnika, poln upa in obupa in slabe vesti in vere v pomočnika.

«Ali je pljučnica, gospod zdravnik?»

«Pljučnica! V tem času je mnogo pljučnic... No — vi ste močan in čvrst...»

Zdravniku je bilo nekoliko tesno. Naslonil je glavo v levo dlan in še vedno obtipaval bolniku žilo... Zdelo se mu je, da gre za preprost slučaj, ki poteče bržkone ugodno, vendar ga je nekaj zadrževalo, da bi takoj izrazil svoje mnenje... Bal se je, da bi preveč ne obljubil...

«Ali bo pomoč? Ali ni prepozno?» — Martinov glas je bil proseč in ves skesan.

«Kaj bo prepozno, norček?» — Barba mu je z robcem obrisala znojno čelo. Njene vodene oči sredi pegastega, prevelikega obraza, obrobljenega s prediyastimi lasmi, so se blaženo smehljale. «Kako pa je bilo z mano? — Umirala sem že — pa je prišel gospod zdravnik in mi je vzbrizgnil v kožo — in sem oživela in ozdravela... Pa bi tebi ne pomagal? Saj še ne umiraš! Zaupanje imej! — Kajne, da bo pomoč, gospod zdravnik?»

«Seveda bo, Klobasa!» — Vzpel se je na stolu in izpustil bolnikovo roko. «Pljučnica — brez komplikacij! Žila je dobra, srce zdravo... Pogum, Klobasa — z božjo pomočjo jo zmagate!»

«In z vašo, gospod zdravnik!»

«Zaupanje imej, Martin!» se je oglasila žena Franca. «Saj niti verjeti nisi hotel, da si bolan; zdaj bi pa naenkrat toliko cagoval!»

«Kdor veruje in ne caga, si k zdravju pomaga!» — je pridejala Barba.

«Kar je mogoče, vse poizkusimo!» — je rekel zdravnik in se je obrnil h gospodinji, da ji dá potrebna navodila...

Andrej Klobasa je vstopil v sobo in z očmi pozdravil brata. Počakal je pri vratih, da bi ne zmotil zdravnika pri razlaganju. Martinu ni bil skoraj nič podoben. Bil je večji in močnejši; imel je lepo, krepko rezano glavo z orlovskim nosom in visokim čelom.

Bolnik ga je poklical k sebi in ga tiho vprašal:

«Ali si odpravil kobili, Andrej?»

«Sem, Martin, nič ne skrbi!»

«Nazaj pa z mojimi pelji!»

«Vse pripravljeno, Martin, le miren bodi!»

«Hvala ti, Andrej, vse bova poravnala!»

Martin ni imel niti za hip miru. Ves nestrpen je bil in razigran, povsod je imel oči in za vse se je briga. Tako nenadoma ga je napadel strah pred smrtjo in s takšno silo ga je napadel, da je bil ves zbehan in da mu je bilo njegovo duševno ravnotežje popolnoma porušeno. Vse pregloboko se je zavedal, da je glavna oseba dogodkov, ki se odigravajo v njegovi hiši — in v njem je prevladovalo čuvstvo, da doživlja najvažnejšo in najresnejšo dobo svojega življenja. Bilo mu je pri duši, kakor da mora prestati težko preizkušnjo — preizkušnjo, ki bo odločilna za njegovo življenje ali — za njegovo smrt...

Zdravnik se je dogovoril z gospodinjo in se je obrnil k njemu — in on mu je ujel desnico in mu jo je stiskal in ga je vlekel k sebi — in jok mu je raztrgal izraz v obrazu:

«Saj me boste ozdravili, gospod zdravnik? Ne pustite me umreti, ko je moje delo komaj do polovice dovršeno in ko me glavno šele čaka! Tako lepo imam vse v glavi! Kdo bi to izvršil, če bi jaz umrl? — O; gospod zdravnik, vse bi obtičalo! Ženska ni za to! In otročiči... Poglejte moja dva otročička! Deklica ima tri leta in deček jih ima komaj sedem! Pridi bližje, Francek! Pridi, Nežika!»

Otroka sta se stiskala v zapečku in se nista zganila od tam. Zdravnik je stopil k peči in se je pošalil z njima. Ko se je vrnil k postelji, je zajavkal bolnik iznova:

«Kajne, da se potrudite? Že zaradi otročičkov se potrudite?»

«Seveda se potrudim, Martin! Zmerom sem vam na razpolago, podnevi in ponoči! Kadar hočete, pa kar pošijite pome! Samo ne obupajte, za božjo voljo! Saj ni tako hudo! Bolezen zmagate — prav gotovo jo zmagate, Klobasa!»

«Kajne, gospod zdravnik? — Ali se spominjate, kako ste občudovali moje hleve, ko sem vas vozil mimo? Lepši kot graščinski so se vam dozdevali! — In zdaj sem sanjal, da bi si še hram postavil! Lep in velik, kakršen bi pristojal k takšnemu gospodarskemu poslopju! — Ali vidite, kako je revna naša bajta? Zanemarjena in zapuščena! Popravljati bi bilo treba; pa sem si rekel: — Potrpi, Martin, saj si sezidaš novo hišo!»

«Ne govorite preveč, to vam škodi, gospod Klobasa!» — ga je poizkusil zdravnik ustaviti. A Martin je bil v ognju in ni mogel nehati. Čeprav je naglo in naporno dihal in je govoril z mnogimi presledki, je bil tako prevzet in tako navdušen od svoje misli, da je bruhalo in vrelo iz njega in da mu je v očeh žarelo in da ga je vzdigovalo v postelji:

«S temi le rokami sem sezidal svoje hleve! Skoraj čisto sam sem jih sezidal! In skoraj zastonj, gospod zdravnik! — V lastnem gozdu sem lesa nasekal in ga obtesal in ga zvozil. Na lastni zemlji sem nakopal ilovice in žgal opeko. Apna sem navozil in kamenja in železnine... Vse lepo počasi in tekom let... Svinjine sem si nakopičil in drugih živil, da sem imel za delavce in zidarje. — Samo kmet zmore to, gospod zdravnik! Samo kmet je kakor kralj na svoji zemlji! — Znesel in zgradil sem si kraljestvo; — zdaj sem hotel, da si še dom postavim — kraljevski dom, gospod zdravnik! — Letos sem nasekal les in ga navozil; preko zime bi ga obtesal. Jeseni potem — sem nameraval, da bi žgal opeko.

In drugo spomlad, gospod zdravnik — drugo spomlad bi morda zidal! — A zdaj... a zdaj, gospod zdravnik? ...»

Kot zamaknjene so se vpirale njegove oči v zdravnika. Upanje in vera, prošnje in molitve so bile v njih; a obenem je migljalo v njih dvom in je trepetal v njih strah in je drgetala groza obupa...

Žena je zajokala ob koncu postelje:

«Martin! Martin! Saj boš zidal!»

Nežika v zapečku je zavekala; pa jo je stisnil Francek k sebi in skrilo njena usta na svojih prsih, da je njen jok nenadoma potihnil, kakor je bil naglo planil.

Barba je odmajevala z glavo. Njene oči so izražale zdravniku presenečenje in začudenje, da imajo ljudje tako malo zaupanja in vere v njegovo umetnost:

«Saj bo vse dobro, kajne, gospod zdravnik?»

«Pomirite se, gospod Klobasa!» — Zdravnik mu je stisnil roko in se nagnil k njemu: — «Vse storim za vas! A prepričan sem, da bi tudi brez zdravnika — premagali bolezen! Vi imate voljo za življenje, silno voljo, Martin, ker imate lepo in veliko nalogo pred sabo! In čvrsto in žilavo naravo imate, Martin! Narava in volja pa sta dve zdravnici, ki jih nosi človek v sebi in ki vse premagata!»

«Ali res verjamete, gospod zdravnik?»

«Verjamem, Martin! Zdaj pa mi obljubite, da boste mirni in da boste kolikor mogoče malo govorili in da boste vse ubogali, kakor bo zahtevala vaša žena, ki sem ji vse lepo razložil!»

«Obljubim, gospod zdravnik! Najlepša hvala za tolažbo in za — upanje!»

Zdravnik je vstal, da se odpravi...

— Ko se je vozil proti domu, je bil tih in ves zamišljen. In Andrej poleg njega je bil tudi tih in ves zamišljen; — šele po dolgem molku skoraj sredi poti se je nekoliko poniglavo obrnil k onemu in plašno vprašal:

«Ali imate upanje, da jo bo zvozil, gospod zdravnik?»

«Gotovo! Saj ni tako hudo!»

A v zdravniku je že ves čas naraščal rahel strah, če ni ob bolniški postelji — po svoji slabi in nepopravljivi navadi — zopet enkrat — preveč obljubil? — In zdajci se je spomnil sanj, ki mu jih je bil pripovedoval Andrej Klobasa... in strah mu je šinil iz srca v vse kosti, da mu je zagomazelo po telesu... Kako ubogo in beraško je njegovo zdravniško znanje — kako klaverna in nebogljenost je njegova zdravniška moč v teh večnih in tako obupnih bojih z boleznijo — s smrtjo?!...

Pod tržkim klancem se je Andrej zopet obrnil k njemu:

«Kako pa je bilo takrat z Barbo? Njo pa ste zares iztrgali iz krempljev smrti?»

«Vraga sem jo bil iztrgal! Človek ima včasih srečo, da pride pravi trenutek k bolniški postelji!»

Andrej ga je ošinil z nejevernim pogledom in ni vedel, ali se oni šali ali misli resno.

Zdravnik mu je razložil, kako so njegovi uspehi mnogokrat resnični in zasluženi in mnogokrat samo navidezni in kako je mnogokrat njegova in vsa človeška učenost popolnoma brezplodna. In s trpkim čuvstvom v srcu se je spomnil, da je bil prvi povod njegove zdravniške slave prav ta slučaj pri Barbi; — a če bi jo bil kdo drugi prestrašil z ostro iglo, kakor jo je bil on prestrašil z vbrizganjem zdravila — pa bi jo bil morda prav tako oživel in ozdravil. Bridek nasmeš mu je zaigral krog ust...

In če je zdaj v resnici — zopet enkrat — preveč obljubil? ... Kako je pripovedoval Andrej? ... Začel se je vpirati in otepati in brcati — in kričal je: — Nikar! Nikar! Saj je premajhna! Saj je pretesna! Za božjo voljo, Andrej, nikar! Nikar! — Tlačil ga je v krsto in pritiskal nanj pokrov; oni pa se je vpiral s komolci ob stranice in z glavo in z nogami ob končnice, da je hreščalo v deskah... in so se bali, da raztrešči krsto... Od neznane groze mu je butalo srce in v glavi je bil čisto zmešan...

In tudi zdravniku je utripalo srce... In zdelo se mu je, kakor da se on sam zaganja in lomi in trga deske — in razbija krste... krste pa so zmerom trdnejše in močnejše in zmerom več jih je — in zmerom več...

Ko se je poslovil od voznika in se je spravil spat, je bil zopet enkrat nezadovoljen sam s seboj in s svojim poklicom, z vsem svojim dejanjem in nehanjem, z vsem življenjem svojim... Črv nevredni — ali imaš res pravico — ali imaš res pogum — posegati v roko usode in se boriti z njo? — — — Kako ubogo in beraško je njegovo zdravniško znanje — kako klaverna in nebogljena je njegova zdravniška moč v teh večnih in tako obupnih bojih z boleznijo in — s smrtjo?!...

Martin Klobasa je bil že v zrelih letih, ko je postal gospodar na domu. Bil je še samec in brez razmerja z žensko. Nekdaj — kot mladenič — se je bil spečal z deklino, ki se je tudi z drugimi podajala. In ko je porodila, je imel neskončne sitnosti in neštévilo potov krog odvetnikov in krog sodišč, preden se mu je posrečilo, da se je otresel očetovstva in da se je rešil plačevanja oskrbnine

za otroka. Zanj je bilo popolnoma gotovo, da ni bil oče on in da si ga je dekle izbralo samo zato, ker je bil iz premožne hiše in ker je od njega lahko več zahtevalo nego od koga drugega. Prepričan je bil celo in dokaz se mu je malone posrečil, da ga je bila takrat deklina namenoma poiskala in zapeljala, ker se je že čutila mater z drugim — siromašnejšim človekom. To ga je bilo izmodrilo in — tako prestrašilo, da se ni nikdar več podajal z žensko.

Njegov oče je bil nenavaden mož. Podoben je bil starejšemu sinu Andreju, ki se je že zgodaj ženil od doma in si je pridobil lepo posestvo s čvrsto ženo in z bogastvom. Tudi oče je bil Andrej, a bil je še za glavo večji od sina. Bil je pravi hrust in še na starost najzaljši in najkrepkejši dedec v fari. Zato pa je bil precejšen zapravljivec, ki ga ni zdržalo v domačem tesnem domu. Iskal je družbe in se zlasti rad pajdašil z gosposkimi ljudmi. Pohajkoval je po gostilnicah in veseljačil v mestu. Nekdaj so ga postavili celo za kandidata pri volitvah. Takrat je zapravil četrtno premoženja, pa je le propadel. — Zadnja leta je bil vdovec in se je na različnih krajih ženil.

V onih časih je sin Martin precej pretrpel. Imel je že vso mladost za sabo. Delal je na domu vse življenje in se gnal na mesto očeta — in zmerom upal, da postane danes ali jutri gospodar. Zdaj pa mu naj pripelje stari novo gospodinjo v hišo in naj rodi otroke z njo in ga naj nazadnje izrine z domačije... Martin ni smel razmišljati in si ni smel predstavljati vseh možnosti in vseh posledic; bal se je, da bi zdivjal ali da bi se mu v glavi zmešalo...

Očeta pa je končno omamila natakara pri farni krčmi, da se je zapil pri nji in da je tičal v krčmi noč in dan. — Martin si je nekoliko oddahnil; saj je bilo vendar izključeno, da bi oče jemal dekle, ki je imelo razen njega še celo kopo vaških fantov in ki bi mu dom izpremenilo v javno hišo. A ko se je začel na tihem bati, da bi mogel zapiti dedec v svoji poblazneli strasti celo kaj takega nameravati — mu je nenadoma priskočila usoda na pomoč.

Neko nedeljo se je vozil z očetom domov od fare. Oče je bil vinjen, da je imel motne oči in da se je na sedežu nevarno majal, a vajeti ni hotel prepustiti sinu. Vozil je prismojeno in poganjal konja, da je bil ves penast in zdivjan. Cesta ni bila slaba in skoraj brez nevarnosti. In vendar se je na položnem klancu zgodilo, da sta ponesrečila.

Očetu, ki je imel cigaro v ustih in ki mu ni hotela dobro vleči, da se je mučil z njo, so se zapletle vajeti v rokah — potegnil je v nestrpnosti prenaplo in narobe — konj je skočil v stran, da je

zadelo kolo ob kamen — oje je udarilo žival po gobcu in se je zamotalo v uzdo — gospodar je še bolj nategnil vajeti in švrknil z bičem — in konj se je splašil in zdirjal skokoma po klancu dol... Martin je ves prepaden planil in poizkusil, da bi iztrgal očetu vajeti iz rok — ta pa ga je sunil proč in vstal, da bi stoje premagal konja. Z vso težo svojega telesa se je obesil na vajeti in se sklonil vznak... Drdralo je z neznansko naglico navzdol... Zdajci je kolo iznova butnilo ob obcestni kamen — voz je odletel in se prevrnil, vajeti so se utrgale — in stari je treščil v loku z voza na tla in z glavo ob kanton...

Martin se je pobral in hitel, da ustavi konja, ki je drsal voz za seboj... Pomiril je splašeno žival in vzdignil voz. Oje je bilo zlomljeno, vajeti in uzda so bile strgane. Obrisal si je obraz in si otepel hlače in suknjič in zaklel:

«Zdaj imaš hudiča, dedec stari — štor pijani!»

V tem trenutku se je pripeljal za njim koleselj in na njem soseda Šipka hčerka Franca, ki se je tudi vračala od fare. Pre-²⁹³strašena je ustavila in pokazala na starega:

«Kaj pa oče? — Ali se je ubil?»

Zdaj šele je Martin pogledal in priskočil k ponesrečencu:

«Bog nebeški — ubil se je!»

Priklicala sta ljudi iz bližine. Spravili so mrliča na koleselj — privezali so zadaj Klobasov voz in pripravili za silo Klobasovega konja — in spremljali gospodarja na njegovi zadnji žalostni poti iz gostilnice domov...

Martin je nastopil dediščino in gospodarstvo. Njegovo hrepenenje je bilo izpolnjeno in začel se je pripravljati, da izvede svoje načrte, o katerih je sanjal že preko dvajset let.

Najprej se je ozrl za gospodinjo. Sosedova Franca ni bila lepa in je bila komaj nekoliko mlajša od njega; a zdelo se mu je, da mu jo je Bog poslal na pot, ko mu je ob očetovi smrtni uri tako nenadoma prispela na pomoč. Razen tega je bila precej premožna. Priženil bi z njo gozdov in nekaj polja, da bi lepo zaokrožil svojo posest; priženil bi tudi nekaj denarja, s katerim bi skoraj lahko poplačal očetove dolgove, ki bi ga drugače močno trli. In vzel jo je — in rodila mu je dvoje otrok — in nikdar se ni pokesal, da si jo je izbral za ženo. Bila mu je zvesta in pokorna in vdana pomočnica, ki je imela polno razumevanja za njegov bogati in nekoliko prešerni cilj.

Njegov namen je bil, da si postavi novo domačijo. Tik za staro hišo na majhni vzvišini naj bi stali njegovi veličastni hlevi

z obširnimi gospodarskimi prostori. Na drugem koncu tega poslopja — nekoliko višje in v pravem kotu nanje — naj bi stala nova hiša, lepa in velika kakor majhna graščinica. Natančno je imel izdelan ves načrt o razdelbi hiše in njeni notranji ureditvi in opremi. V podzemlju bi jo podzidal v vsem obsegu z obokanimi kletmi, ki bi imele pode iz betona. V pritličju bi bila lepa kuhinja z gospodinjskimi prostori, z dnevno sobo in s spalnicami za gospodarja in gospodinja in za otroke. V nadstropju bi za enkrat opremil samo dvoje manjših sob za posle; drugi prostori bi služili kot shrambe za žito in za sadje. Popolno notranje ureditev in opremljenje nadstropja bi si prihranil za pozneje, ko bi otroci že odrastli in bi postalo pritličje polagoma pretesno. Nasproti gospodarskemu poslopju na drugem koncu hiše bi stala šupa za vozove, drvarnica in kozolec. Tako bi bilo od treh strani obrobjeno dvorišče, lepo in prostrano, ki bi prehajalo na zadnjem koncu v razkošen in gosposki vrt z gredicami in z belimi stezicami, s prostorno odprto lopo in z lično ograjo. Za vrtom bi se razprostiral njegov bohotni sadovnjak, ki ga je nameraval še povečati in pomladiti in obogatiti. Na obeh straneh in zadaj njegovi travniki in njegovo polje, ki se vzpenja deloma že po bregu gor do njegovega solnčnega vinograda. In tukaj v svoji vinski gorici, ki bi jo leto za letom prekopaval in prenavljal in na vse strani razširil in zaokrožil, bi postavil končno krono vsega svojega dela — lepo zidanico, ki bi morala biti mična in vabljava kakor mestna vila.

Dobršen del svoje naloge je že dovršil. Gospodarsko poslopje je že stalo in z belimi zidovi in rdečo streho gledalo v dolino, oznanjujoč Martina Klobase blagostanje. Dvorišče je imel izmerjeno in deloma že izravnano; navoženo in zasuto, kjer so zijale poprej vdrtine v zemlji; odkopano in odpeljano, kjer so bila tla grebenasta. Svinjaki iz močne hrastovine so že stali poleg hlevov, kozolec je stal, vodnjak je bil izkopan in skoraj že do delan. Sadovnjak je bil razširjen z ravnimi vrstami mladega drevesja; celo vinograd je bil nekoliko povečan in prenovljen. Prihodnje leto je nameraval postaviti šupo za vozove in novo drvarnico in pripraviti vse potrebno za zgradnjo stanovanske hiše...

A zdaj ga je bolezen vrgla v posteljo... In zdaj je ležal in čagoval in ni vedel, ali bo smel izvesti svoj načrt in izpolniti svojo življensko nalogo — ali bo moral nenadoma oditi in zapustiti svoje delo in pripustiti, da ne bo morebiti nikdar dovršeno in da bo morda še to propadlo, kar je on sezidal v potu svojega obraza in v mukah svoje duše?...

S kakšnim ponosom je bil gledal svoje hleve! Kako se je bil postavljaj z njimi! Postal je bil skoraj ošaben zaradi njih! — S čuvstvom dostojanstva in samozavestne veličine je gonil govedo iz hleva in nazaj in je naprezal konje in jih sprejal in jih snažil in krtačil in jim polagal krmu in jih napajal in vzklikal nad njimi in govoril z njimi! ... Pri vseh svojih kmetiških opravilih se je kretal resno in važno, ponosno in veličastno, da bi se komaj kralj tako ponašal ob izvrševanju svojih kraljevskih poslov! Bil je v resnici kakor kralj — kralj v gnojnih škornjih in z gnojnimi vilami namesto žezla v roki! ... Samo kmet je kakor kralj na svoji zemlji! ... A zdaj, ko si je hotel postaviti še svoj kraljevski dom — zdaj naj ga zadene usoda in mu naj odmeri mesto vročega življenja v kraljevskih sobanah — mrzel počitek v prezmajhni in pretesni krsti, zbiti iz nekaterih desk? ...

Sredi noči je nenadoma planil zdravnik iz spanja in se dvignil v postelji. Srce mu je burno utripalo in strah mu je izpreletal mozeg. Nekoliko zmedeno se je oziral po temni sobi, dokler se ni prepričal, da je doma in v svoji postelji in da se ni nič zgodilo. Potegnil si je z roko preko čela in prisiljeno zazelal.

Žena se je zbudila:

«Kaj je? Ali je zvonilo?»

«Ne! A zdi se mi, da pridejo pomel!»

Segel je zopet in si potegnil odejo preko ramen.

«Odkod? Ali si naročil?»

«Sanjal sem!»

«Sanjal?» — Žena se je zasmejala, ker je mislila, da se šali. Iztegnila je roko proti njemu in jo položila na njegovo zgavje. On je z desnico segel v njeno dlan, z levico se je dotikal ob njeni roki do njenih toplih pleč:

«Sanjal sem, da nosim veliko podolgovato skrinjo po zaduhlih rovih in hodnikih temnega podzemlja. Že se mi je zdelo, da sem dospel do izhoda in da se mora odpreti tema pred menoj... Tedaj mi je nenadoma zropotala skrinja iz rok — in izhod se je pogreznil v noč... Tesnoba mi je stiskala srce in groza me je bilo, kakor da je smrt pri meni...»

Žena mu je stisnila roko:

«Ali te je še vedno groza? — Kaj je bilo v skrinji?»

Zdravnik je umaknil svoje roke in se odel do brade, kakor da ga je zazelblo:

«Martin Klobasa bo umrl!»

Žena se je prestrašila:

«Ali mu je slabše? Včeraj si še upal, da ozdravi!»

«Bojim se, da sem se zopet enkrat — zaman zaganjal...»

Tedaj je zadrdralo v veži — električni zvonček je zavriščal svoj prestrašeni, glušeči klic...

«Pa ni bilo slišati voza!» — Žena je skočila iz postelje in se za silo odela, pa tekla v sprednjo sobo, da vpraša skozi okno.

Ko se je vrnila, je bila vsa preplašena:

«Andrej Klobasa je tu! Martinu je slabše! Pravi, da se zelo mudi! Tekel je naprej, Šipek je z vozom že na klancu.»

Zdravnik se je oblekel in se hitro odpravil...

Sredi noči so bila na Klobasovem domu vsa okna razsvetljena in v hiši je bilo vse pokonci. Sosedje in sosede, sorodniki, prijatelji in znanci, odraščeni in otroci so bili zbrani v kuhinji in v veži in v bolniški sobi in so se razgovarjali o Martinu in o njegovem življenju, o njegovem kmetovanju in o njegovem delu, o njegovi bolezni in o njegovem — smrtnem boju...

V sobi je bila miza z belim prtom pogrnjena in na nji je stalo razpelo s svečami ob obeh straneh... Bilo je videti, da je bil pravkar duhovnik, ki je Martina zadnjikrat izpovedal in obhajal in mu dal sveto poslednje olje...

Bolnik je ležal z bledimi in upadlimi lici. Oči so mu bile globoko vdrte in zaprte. Dihanje mu je bilo težko in rožljajoče.

Gospodinja je stopila k njemu in se ga rahlo doteknila:

«Gospod zdravnik je tu!»

On je z naporom okrenil pogled k zdravniku in dvignil roko proti njemu. Komaj slišno — kakor v kratkih mukah — je izpregovoril:

«Vi ste se še potrudili, gospod zdravnik? — Jaz sem se spravil z Bogom!... Rekel sem, naj vas ne mučijo, ko mi ne morete več pomagati!»

«Ali ste se pomirili, gospod Klobasa?»

«Gospod Jezus Kristus me je pomiril! — Zdaj sem pripravljen! — Hvala za vašo skrb, gospod zdravnik!»

Njegova žena je zajokala:

«Ali je res že vse zastonj? Ali ni več pomoči? — Kdo nam bo zdaj dom sezidal?»

Martinove oči so se za hip široko odprle — in spet zaprle... Prsi so mu lovile sapo... vedno višje mu je rožljalo v njih — kakor da mu jih hoče voda zaliti — in mu izplaviti — dušo iz njih...

Tedaj je stopil Francek izza materinskega krila in se stisnil k nji in pogledal ob nji navzgor ... Obedve roki je tiščal v hlačnih žepih:

«Če bo oče umrl, bom pa jaz ^{II} sezidal hišo!»

Nežika je zavekala:

«Saj ata ne bo umrl!»

«Pa če bo ...» — je odgovoril Francek moško.

Oče je iztegnil roko k sinu, ki je položil svojo desnico vanjo ...

Še enkrat je odprl umirajoči svoje oči — z blaženim pogledom je ošnil svojega naslednika — in jih zatisnil — in izdihnil ...

Zdavnok Kraigher v tinernejem popisal zvestega zdravnika: kaj so mu menda vzeli poprej podobno mesto? pobača je kapa v jama. Tudi veš rabeljivih nenavadnic.

Václav Burian:

Otakar Březina.

Pat. 25/5923

I.

Kakor bi stopil iz gotske katedrale z bogatimi vitražami v visokih oknih, z lepimi slikami biblijskih in krščanskih alegorij na globokoobokanem stropu in z monumentalnimi skulpturami trpečih svetnikov na oltarjih; iz katedrale, poplavljene z vonjem nežnega kadila in s svetlobo številnih dolgih sveč, v kateri belooblečeni duhovnik služi slovesno mašo in človeški rod pobožno klečeč tiho šepeta svoje molitve, dočim mogočne orgle igrajo in igrajo: včasih meditujoče preludije, včasih sferične andante, včasih himnične impromptu ...

Približno tak vtis imaš pri čitanju Březinove poezije. Kakšna elektrizujoča sila, kakšna moč sanjanja, drgetanja barv, kakšen priliv tonov! Tak se ti je javil Březina že v prvi svoji zbirki in tak — toda tekom svojega razvoja še duhovitejši in kompliciranjši — se ti javlja tudi v ostalih svojih delih.

Otakar Březina je kontemplativen lirski mistik, pesnik-filozof čudovite forme, polne melodične glasbe, divnih in bogatih slik ter prekrasnih oblik in barv. Takega smo ga spoznali že nekako pred pet in dvajsetimi leti, ko je iznenadil ves češki literarni svet s svojim prvim pesniškim delom «Tajemné dálky» (Tajinstvene daljave). Takrat je presenetil ne samo s svojo ekskvizitno formo, temveč tudi z globokimi mislimi, v čemer se je takoj dal slutiti resničen pesnik ter dozorel umetnik. Pokazal se je nenadoma kot bleščeč meteor¹ in vzbudil začudenje in navdušenje zlasti med Češko moderno, ki se je prav v tej dobi porajala

¹ F. V. Krejčí, Český mystik a symbolista, Rozhledy 1895.